

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК. Орган на Института за Български език при Българската академия на науките. София.

Časopis koji kanimo ovdje prikazati jest »znanstvenopopularni dvomjesečni organ Instituta za bugarski jezik pri BAN. U njemu objavljeni članci, rasprave, bilješke, građa, kritički osvrti osvjetljavaju različita pitanja suvremenog stanja (fonetika, gramatika, rječnik, jezik i stil pisaca), povijesni razvoj našega jezika«, kao što to stoji na poleđini omota časopisa. Časopis ima redovito ove rubrike: članci, bilješke i građa, jezična kultura, inozemno jezikoznanstvo; pitanja i odgovori, godišnjice i jubileji; kritike i saopćenja; bibliografija. Raspon interesa, kao što se vidi, vrlo je širok, a danas se časopis nalazi u 25. godini izlazenja. Prva su godišta od nas već prilično udaljena, pa ćemo prikaz časop sa započeti s 11. godištem, zadržavajući se na onim člancima koji su od značenja za paleoslavistiku. Vrijedi ipak istaknuti da časopis donosi preglednu bibliografiju radova o bugarskom jeziku nastalih u Bugarskoj i u inozemstvu.

GCD. XI (1961), knj. 1

ТАДЕУШ ЛЕР-СПЛАВИНСКИ, От изток ли са дошли славяните? (3—14). Autohtono etničko-jezično podrijetlo Slavena dokazuje preminuli ugledni poljski slavist lokalizirajući im pradomovinu u područje Odre i Visle, a zabacuje teoriju o imigraciji s Istoka. Zato i u legendama najstarijih slavenskih ljetopisaca koji govore o dunavskom podrijetlu Slavena autor vidi odraz historijske istine. Povezujući i uspo-ređujući rezultate različitih znan-

stvenih disciplina (povijesti, lingvističke, prehistorijske arheologije, antropologije, etnologije), izgrađuje tzv. zapadnu teoriju o podrijetlu i pradomovini Slavena.

ВЛ. ГЕОРГИЕВ, Дъще, брате — старинни преживелици в български език. (98-101). Vok. sg. riječi дъщера u bugarskim dijalektima može biti i дъще. Taj oblik autor smatra arhaizmom koji izvodi iz ie. oblika *dhughæter, a koji posve odgovara grčkome *δύγατερ*. Čitava je paradigma u pretpisменом razdoblju stsl. trebala glasniti: N. *dъště, G. dъšte-re, D. dъšteri, A. dъšterь, V. *dъšte. Kasniji N. sg. dъšti stvoren je prema oblicima *nesošti*, *molešti*, a zatim je i V. sg. dobio nastavak -ž prema oblicima *kosti*, *Gospodi*. Slično tumačenje daje autor i za V. sg. брата (N. *bratě, G. *brat(e)re, D. *brat(e)ri, A. *braterь, V. brate). Kosi su padeži utjecali na N. i V. sg., ostatke nekadašnjeg stanja vidimo u stsl. bratrъ uz bratъ.

GOD. XII (1962), knj. 1—2

Й. РУСЕК, За среднобългарските винителни форми на анафоричното и относителното местоимение в женски род. *ѣъ, ѣжѣ, ѣжъ* (100—103). Na primjerima iz Hludovskog trioda (iz XIII. st.) autor pokazuje da je A. sg. *ž. ер, ерже, ѣер* vrlo uobičajen i proširen u živom jeziku, a to je potvrda za mišljenje prof. Mirčeva, koje se zasnivalo samo na teoretskim pretpostavkama. S obzirom na protetsko *e-*, koje se po mišljenju prof. Mirčeva razvilo pod utjecajem oblika *ego*, *emu*, autor dodaje da se slični primjeri ne nalaze samo u ruskim i ukrajinskim govorima, nego i u poljskom jeziku. (Kraći, stariji oblici dulje se čuvaju osobito poslije prijedloga.)

КИРИЛ МИРЧЕВ, Константин-Кирил, създател на старобългарския книжовен език (187—197). Konstantin-Ciril stvorio je za potrebe svoje moravske misije prvo slavensko pismo koje je uspješno poslužilo za grafičko predavanje slavenske riječi u IX. st. Značajno je posebno to da glagoljica uspijeva odraziti sve pojedinosti fonološkog sustava jezika kome je namijenjena. S obzirom na stilsko oblikovanje pisma glagoljica kao sustav pokazuje visok stupanj savršenosti. Ipak, Konstantin nije samo iskusan fonetik nego i odličan stilist i uspješan prevodilac. U njegovu prijevodu nema nejasnih mjesta ni teških konstrukcija. Leksičke tuđice posve su rijetke, a njegova se prevodilačka umješnost osobito vidi u unošenju novih semantičkih nijansa u narodnu riječ. Premda se radi o prijevodu sakralnoga teksta, nema rop-skog prevođenja, a u prevodilačkom postupku posebno se zamjećuje istančan sluh za upotrebu sinonima. — Članak je napisan prigodno, no ipak s ozbiljnim znanstvenim pretenzijama, pa nas to više iznenađuje formulacija kad se govori o glagoljici i veli da je »... usprkos ograničenoj upotrebi kao crkveno pismo (!) kod Dalmatinaca (!?) dosta rano, već u XI. i XII. st. bila podvrgnuta izvjesnom pojednostavljanju« (str. 190).

ИВАН ГЪЛЪБОВ, Въпроси на старобългарската фонетика и писмо (204—210). Autor upozorava najprije da je glagoljica, po riječima Crnorisca Hrabra, djelomično izrađena prema grčkom alfabetu, ali se prema njemu odnosi slobodno, pa npr. stvara i vlastitu brojnu vrijednost slova različitu od grčkog pisma. Po mišljenju autora, usporedba dvaju slavenskih pisama pokazuje da je svako od njih namijenjeno drugom dijalektu. U glagoljici se za poluglas upotrebljava znak za slovo o s dijakritičkim znakom između kružića, a isti znak za poluglas ulazi i u diftonsko *jery*. To pokazuje da je glagoljica stvorena za dijalekat u kom su poluglasovi imali izgovor blizak glasu o. A upravo tako, slovom o, napisane su

i neke slavenske riječi na prabugarskim natpisima grčkim alfabetom, npr. *byra* kao *βοιλας*. Stvaralac ćirilice u prilagodaava,ju grčkoga pisma nije postupao mehanički ugledajući se u glagoljicu. U ćirilici su npr. slični znakovi za *b* i *v*, a također znakovi za poluglasove i ja *jat*. Neki istočnobugarski govori i danas čuvaju blizak izgovor glasova *ъ* i *ѣ*. U glagoljici pak isti znak *а* služi za *ě* i *ja*. Sve to pokazuje da su dva slavenska pisma, glagoljica i ćirilica, stvorena za dva dijalekta, točnije, da je ćirilica stvorena u istočnoj Bugarskoj, u preslavskom književnom krugu.

ПЕТЪР ИЛЧЕВ, За спецификата на старобългарски *dativus absolutus* (211—234). Uspoređivanjem stsl. dativa apsolutnog i grčkoga genitiva apsolutnog autor nastoji ustanoviti specifičnosti ove vrlo proširene sintaktičke konstrukcije. U bugarskom književnom jeziku dativ apsolutni čuva se do Preporoda, ali je u narodnim govorima nestao mnogo ranije. U ovoj radnji uzeti su u obzir primjeri iz Zografskog evanđelja. Ustanovljeno je da dativu apsolutnom u grčkome izvorniku odgovara troje: genitiv apsolutni, običan dativ ili akuzativ, i konstrukcija *ѣν τῷ* + infinitiv + akuzativ. Osnovne tendencije razvoja stsl. dativa apsolutnog, onako kako je zasvjedočen u najstarijim spomenicima, a na njih se jedino i možemo pozivati, jesu dvije: tendencija prema formalnoj stabilizaciji i sklonost da se od dvočlane konstrukcije pretvori u jednočlanu. Prvo će biti osobina pisanog jezika, dok se za drugu čini autoru da je rezultat procesa prisutnih u živu govoru. S obzirom na formalnu stabilizaciju može se upozoriti na činjenicu da se particip redovito ne dijeli od imenice ili zamjenice uz koju je vezan (za razliku od grčkog genitiva apsolutnog); s obzirom na pojednostavljenje konstrukcije mogu se navesti primjeri iz Zografskog evanđelja u kojima stoji samo particip u dativu, bez imenice, odn. zamjenice.

ИВАН БОЮКЛИЕВ, Шопов псалтир (Текст и коментар) (234—254). Šopov psaltir (otkrio ga je u Makedoniji Atanas P. Šopov) značajan

je srednjobugarski spomenik, premda je sačuvan samo fragmentarno (8 pergamenih listova, ps. 17—26), jer je jedan od najranijih predstavnika nove redakcije slavenskog prijevoda psaltira; u Bugarskoj se ta redakcija javila početkom XIV. st., a proširena je kasnije i u srpskim psaltirskim tekstovima. Po podrijetlu pripada Šopov psaltir Zletovsko-kra-tovskoj školi; karakteristična je za-mjena poluglasova: ѣ > ѣ, ѡ > е. U ovom izdanju tekst Šopova psaltira uspoređen je s najvažnijim psaltirskim tekstovima, a izdanju je dodan i jedan snimak (list 6 b).

GOD. XIV (1974), knj. 2—3

ОЛГА СТОИКОВИЧ, Среднобългарски морфологични особености в езика на влахобългарските грамоти XIV и XV в. (149—159). »Језик влахобугарских повелја има разнородан карактер. Основа му је среднобугарска, подвргнута од средине XV. ст. утјецаяу српскохрватског књижевног језика, а касније све јаћем утјецаяу румунског језика. Био је то језик повјесне, правне и црквене књижевности, језик докумената, дипломатске и приватне кореспонденције, а досљедно томе и језик књижевности у тој епохи« (стр. 150). Морфолошке особине замјеница, придјева, бројева и глагола обрађене су у овом приказу. У влахобугарским повелјима врло рано долази до изражаја утјецаяу живог бугарског говора, раније неголи у бугарским споменицима. Стога су оvdје обрађене такве особитости (замјенице: *nie, vie*; дат. sg. и ак. sg. *tu, go*; посвојни датив *mi*, *casus generalis mene* и др.; компарација придјева: *poskoro, naimnogo*; настајање дуала; развој нове бугарске а-конјугације; конструкције *s da*, итд.).

ПЕТЪР АТАНАСОВ, Славјански кирилски инкунабули в България (160—172). Автор donosi bibliografske podatke o ćirilskim inkunabulama sačuvanim u sofijskim bibliotekama. Sačuvana je ukrajinska inkunabula *Posni triod* (Krakov, 1591) koju autor smatra prema fonološkim osobinama srednjobugarskom knjigom; sačuvane su i crnogorske in-

kunabule *Oktoih prvoglasnik* (1493, 8 primjeraka) i *Psaltir s posledovanijem* (1495, 3 primjerka).

GOD. XV. (1965), knj. 2

МАРИЈА ДЕЈАНОВА, За одноше-ние между аориста и перфекта в старобългарски език (97—107). Успоребom употребе stsl. аориста и перфекта долази ауторица до закључка да је битна граматичко-семантичка ознака перфекта (у опозицији према аористу) повезаност са садашњим периодом или његовим појединачним радњама, и та ознака може обухватити све контекстно увјетоване варијанте перфекта. Није дакле потребно укључивати ознаку модалности (занјекана радња, претпостављена радња, радња у коју се сумња, радња за коју се пита), како је то урадила V. V. Borodić Slavjanskaja filologija 4, Moskva 1963, str. 3—31) ugledajući se на употребу перфекта у савременом бугарском језику.

GOD. XV (1965), knj. 4—5

ДОРА ИВАНОВА - МИРЧЕВА, »Германов сборник« — български писмен паметник от X в. в препис от 1359. г. (308—325). Међу драгоценим бугарским рукописима сачуваним у Румунској особито мјесто заузима Германов зборник из 1359. Писан је ćirilским полууставом, по језику припада средњобугарском раздобљу из времена прије Ефтимјевих реформи; до данас је сачувано од њега 296 пергаменних listova. Sadrži 44 slova за благодане кроз црквену годину од почетка рујна до краја коловоза. Зборник показује много близине са Suprasaljskim зборником, Kločevim глаголјаšem, Mihanovićevim homilijarom и Jagićevim Zlatoustom. Dodani zapisi у zborniku omogućuju не само да се установи вријеме prepisivanja него и вријеме nastanka predloška zbornika, а то је друга половина X. ст. За slavistiku ће значење zbornika бити велико, јер zbornik sadrži једно ново slovo Ioana Egzarha, затим slovo Ioana Egzarha на Preobraženje, dosada poznato по руском prepisuu из XV. ст.; у њем се налазе и три propovijedi Klimenta Ohridskog, а-pokrifno Nikodemovo evanđelje, ho-

milija Epifanija ciparskog o Kristovu pokopu i dr. Budući da je jezik zbornika vrlo arhaičan, dat će dragocjene podatke za povijest jezika, ali i mogućnost za nova literarna i tekstološka istraživanja.

GOD. XVI (1966), knj. 1

U dva kratka članka B. Velčeva obrađuje paleografska pitanja: Въпроси на късната глаголица (1, 3—9) i Из глаголическо-кирилските взаимоотношения (5, 472—476). Na građi iz Ohridskog apostola pokazuje glasovnu vrijednost znakova za nazale u kasnijoj glagoljici, njihov odnos prema ranoj glagoljici i prema ćirilskim znakovima za nazale.

GOD. X (1966), knj. 2

ЕКАТЕРИНА, ДОГРАМАДЖИЕВА, Към въпроса за *praesens historicum* в старобългарски език (122—128). Podaci za historijski prezent vrlo su oskudni: svega 3 primjera iz evanđeoskih tekstova. Autorica njima sada dodaje još 28 primjera iz Suprasalskog zbornika koji pokazuju da je historijski prezent bio u upotrebi vrlo proširen, a upotrebljavan je u dvije osnovne funkcije: kao zamjena za aorist kad označuje uzastopnost (susljednost) radnji, i kao zamjena za imperfekt kada označuje istodobnost radnje. Kad se stsl. građa usporedi s grčkim izvornikom, vidi se da slavenski historijski prezent redovito prevodi grčki historijski prezent, ali se susreću i primjeri neovisni o grčkom izvorniku. To je dokaz da nije riječ samo o doslovnom prevođenju grčkoga uzorka, već da se upotrebljava nešto što u jeziku postoji kao formalna i funkcionalna zamjena, pa i onda kad u grčkom izvorniku nalazimo druge načine izražavanja.

GOD. XVI (1966), knj. 5

Ova knjiga posvećena je 1050. obljetnici smrti Klimenta Ohridskog. Uvodni članak prof. Kirila Mirčeva (Kliment Ohridski i starobългарски книжовен език, 417—420) evocira poznate činjenice o Klimentu Ohridskom, književnom stvaraocu koji je darovito i originalno dao o-

sobni pečat jeziku kojim je stvarao, a koji je naslijedio od svojih učitelja. K. MIRČEV u radnji Неизвѣстен препис на Климентовото слово за архангелите Михаил и Гаврил от 1359 г. objavljuje Klimentovu propovijed koja je dosad bila poznata i izdana (tzv. Zografski prijepis), no ovdje se objavljuje tekst kako je sačuvan u Germanovu zborniku iz 1359. Slovo je nastalo, vjerojatno, prigodom posvete crkve sv. Arhanđela na obali Ohridskog jezera. Tekst je izdan tako da su nerazriješene kratice i s izvornom interpunkcijom, a u bilješkama je dodan također tekst Zografskog prijepisa. Nakon teksta slijedi kratka napomena o jeziku obaju prijepisa koji ne stoje u neposrednoj vezi, dapače razilaze se u pojedinostima. Autor se zaustavlja na razlikama i prepisivačevim pogreškama, a osobito ističe leksičku arhaičnost koja u oba slučaja dolazi do izražaja.

ИВАН ГЪЛЪБОВ, Климент Охридски и ранните школи на стария български книжовен език (440—456). Uobičajilo se da se govori o dvije književne škole, Ohridskoj i Preslavskoj. Ohridskoj je na čelu Kliment Ohridski, a oznaka joj je konzervativnost koja se očituje u čuvanju ćirilo-metodskog jezika. Iz ove su sredine nikli i svi sačuvani glagoljski spomenici. Preslavska se škola nalazi pod jakim grčkim utjecajem, i to se odražava u pismu i u jeziku. Proučavajući odnos Klimenta Ohridskog prema škola-lama, autor se zadržava na citatima evanđeoskih tekstova u njegovim propovijedima, uspoređujući ih s tekstom Assemanijevog evangelistara i Savine knjige, i zapaža da je u upotrebi biblijskih citata Kliment neovisan prema poznatim evanđeoskim tekstovima i da pronalazi svoja rješenja. Broj slučajeva u kojima se slaže s nekom školom ne govori ništa osobito, jer podjednako upotrebljava tipične riječi jedne i druge škole, dapače, češće su zastupane dublete koje se pripisuju Preslavskoj školi. Po mišljenju autora, nema osobitog opravdanja da se govori o opoziciji dviju škola, nego bi radije trebalo govoriti o uzastopnosti dvaju prijevoda evanđelja.

Prema tome ni Kliment Ohridski ne može se uzeti kao predstavnik jedne zasebne škole. Stav o dvjema školama kriva je generalizacija činjenice da arhaično obilježeni tekstovi potječu iz Makedonije, a ta se činjenica ne smije jednostrano primijeniti na svu književnu djelatnost.

ДОРА ИВАНОВА - МИРЧЕВА, Книжовни влияния върху Климент Охридски (457—471). Tražeći uzore za književno (homiletsko) stvaranje Klimenta Ohridskog, autoricica je zapazila sličnost njegovih postupaka s postupcima Prokla Carigradskog u dvjema njegovim propovijedima sačuvanim u Germanovu zborniku iz 1359. (pohvalno slovo o prvomučeniku Stjepanu i pohvala Ivanu Zlatoustom). Klimentova pohvalna slova redovito imaju vrlo kratak uvod, slikovit i emocionalan, zatim drugi dio izgrađen prema biblijskom tekstu povezanom s temom koja se obrađuje, i konačno treći, najdulji dio, ispunjen naglašenom emocionalnošću koja na kraju prelazi u zanos; u trećem se dijelu ističu kao izražajna sredstva probрани епитети. Kompozicija propovijedi Prokla Carigradskog nije tako jasna, ali s obzirom na stilske postupke i posebno na izbor epiteta, na njihovo stvaranje — redovito su to složenice, u staroslavenskom prijevodu kalkovi — nailazimo na upadljive sličnosti između propovijedi Klimentovih i Proklovih. Ipak, po čvrstoći kompozicije, po sadržaju, po stupnjevitom razvijanju misli i osjećaja, Kliment Ohridski nadmašuje svoj uzor.

GOD. XVII (1967), knj 6

ИВАН ДОБРЕВ, Неподкрепено от гръцкия оригинал повтаряне на предлози в старобългарските текстове (522—530). Na nizu primjera pokušava autor utvrditi zakonitosti između monoprofetičnosti grčkog teksta Novog zavjeta i poliprotetičnosti stsl. prijevoda. Dolazi do zaključka da se ponavljanje prijedloga u stsl. prijevodu redovito javlja kao odraz živoga razgovornog jezika (a za to su potvrda vlahobugarske povelje), a izbjegava se u pažljivo literarnu redigiranju. Osim toga u nabranjanju većeg broja izraza s pri-

jedlogom poliprotetizam ima distributivnu službu: ponavljanje istog prijedloga prije različitih imenica naglašava ravnopravnost tih imenica među sobom prema glagolu s kojim su vezane, osobito kad imenice pripadaju različitim deklinacijskim paradigmama.

GOD. XVIII (1968), knj. 2—3

ВЛАДИМИР И. ГЕОРГИЕВ, Произходът на флексията на сегашното действително причастие в славянските езици (121—134). Na osnovu historijskoporedbenog proučavanja autor dolazi do zaključka da su glagoli s prezentskom osnovom na -e u prasl. imali dva nastavka: -a i -o. Ti nastavci nisu prikladni za deklinaciju, pa su zamijenjeni najprije nastavkom -je, a kasnije su se izjednačili s oblikom za ak. sg. Staroslavenski nastavak -y (nom. sg. m.) nije općeslavenski jer ga nijedan slavenski jezik nema. Nastavak -y nastao je prema part. perf. *nesъ/nesy*, mjesto neprikladnog oblika *neso(i)*. Oba oblika, na -o i na -y, zamjenjuju se oblikom ak. sg. m. (*nesoštъ*). Sistem je nestabilan jer se, među ostalim, ne razlikuje nom. sg. m. od nom. sg. n. Zato vrlo rano počinje zamjena nom. sg. m. oblikom za ak. sg. m. (*věšęštъ*, Supr. 171, 16/7) i tako sistem postiže uravnoteženost i stabilnost.

КИРИЛ МИРЧЕВ, За творителния предикативен падеж в българския исторически синтаксис (135—140). U najstarijim prijevodima evanđelja ne nalazimo instrumental u predikatnoj službi, a i u Supr. razmjerno je rijedak (19 puta). Kasniji ga spomenici upotrebljavaju sve češće. Bogatu je građu u tom pogledu dao za proučavanje Germanov zbornik iz 1359. Prema dosadašnjim proučavanjima proizlazi da je instrumental u predikatnoj službi prije XI. st. bio samo dijalektalna pojava, a čini se da je bio prvenstveno karakterističan za istočnobugarske dijalekte. Nalazi se naime i u nekim djelima Ioana Egzarha.

ИВАН ГЪЛЪБОВ, Ранни школи на стария български книжовен език (141—148). U ranoj slavenskoj pismenosti u Bugarskoj autor razlikuje

četiri književne škole: 1. dvojeroва Ćirilo-Methodova škola, 2. jednoje-rova preslavska škola, s mekim jer, 3. dvojeroва preslavska škola, kom-promis između Ćirilo-methodove i pr-ve preslavske škole, 4. jednoje-rova škola, s tvrdim jer. U vezi sa svojom podjelom književnih škola autor smatra da se ne može govoriti o nekoj zasebnoj, samostalnoj Ohrid-skoj književnoj školi, već samo o nastavku djelovanja jedne već ra-nije postojeće škole koja čuva Ćirilo-Methodovu jezičnu i pravopisnu tradiciju. S obzirom na tvrdnju da većina najstarijih spomenika vuče podrijetlo od Ohridske škole, na pri-mjerima iz Zografskog evanđelja autor upozorava da je vrlo teško odrediti pripadnost pojedinog spomenika nekoj određenoj školi, jer se najčešće u jednom spomeniku isprepleću različite tradicije.

GOD. XIX (1969), knj. 3

ПЕТЪР ИЛЧЕВ, Към проблема за езиковата сегментация на старобългарските текстове (220—228). U ovome radu autor je upozorio na segmentne signale u staroslavenskim tekstovima. Njihovo posebno proučavanje otkrit će pisarsku praksu pojedinih književnih stvaralaca i načela koja su ih vodila pri raščla-njivanju pisane građe.

ВАСИЛ П. ВАСИЛЕВ, Климент Охридски и авторството на »Панонските легенди« (229—240). Pitanje autorstva Panonskih legendi još je uvijek u slavistici živo. U ovome radu autor je pokušao to pitanje riješiti s pomoću glotometrijske analize. Dolazi do zaključka da je Kliment Ohridski najvjerojatnije autor Žitija Konstantinova, a pri tome je moguće da je Metodije sudjelovao kao poticatelj, informator, pa i redaktor. Autor pak Žitija Metodijeva bez sumnje je Kliment Ohridski.

ИВАН ДОБРЕВ, В защита на глаголските писмена (241—246). Autor pokazuje nedosljednosti koje nastaju kad se izvorni glagoljski tekstovi izdaju u ćirilskoj transkripciji. Osobito se to vidi kod transkripcije nosnih vokala, jer se u ćirilskoj transkripciji ne može izraziti di-gramski sustav obilježavanja nosnih

vokala (koji se u nekim spomeni-cima dobro čuva, npr. u Sinajskom psaltiru), a ne dolaze do izražaja ni druge osobine glagoljske azbuke. Stoga se zalaže za izdavanje gla-goljskih tekstova glagoljskom azbu-kom.

GOD. XIX (1969), knj. 6

КРАСИМИР СТАНЧЕВ, Ритми-чната структура в химничната поезия на Климент Охридски (523—531). U književnom djelu Klimenta Ohridskog himni nisu zaseban književni rod, već se kao izdvojeni pasaži nalaze u njegovim slovima, u kojima se izmjenjuju i isprepleću poezija i proza. No, potražimo li neke zakonitosti u himničkim djelovima Klimentovih slova, kao osnovni ritmički element zapaža se sintaktički paralelizam; pri tome pak posebnu ulogu ima anafora koja je i prvotni konstruktivni element sintaktičkog paralelizma, a važna je i za grafičko izražavanje ritmičnosti. Sintaktički paralelizam, anafora i intonacijska završenost omogućuju da se odredi osnovna ritmička jedinica — ritmem. Struktura je ritme-ma tonička i odlučnu ulogu u njoj ima broj naglasaka. Stoga se za Klimentovu versifikaciju može reći da je toničko-sintaktička ili tonisinta-ktička.

GOD. XXI (1971), knj. 2—3

ВЛАДИМИР И. ГЕОРГИЕВ, Произходът на формите за заповедно и условно наклонение на старобългарския глагол *вѣмъ* (144—147). Dok se oblici *bođemъ*, *bođi*, *bođemъ*, *bođete* dadu rastumačiti kao ie. tematski optativ koji je u slav. primio ulogu imperativa, za oblik 3. lica pl. *bođo* autor pretpostavlja da je najprije glasio *bođe* (cd ie. -oynt), a onda je prema *da bođotъ* završno *-o* zamijenjeno sa *-o*. Tako je nastao oblik 3. lica pl. imp. *bođo* koji je u stsl. rijedak i vrlo rano nestaje. Slično autor tumači i oblik 3. lica pl. kondicionala: *bo*. Najprije su bila dva pravilna oblika: *be* — atematski optativ i *bo* — aorist, a onda je drugi oblik pomalo počeo zamjenjivati oblik *be* i potisnuo ga preuzevši njegovu funkciju.

GOD. XXII (1972), knj. 3

ИВАН БУЮКЛИЕВ, Към характеристиката на относителните изречения с оглед към структурата им в старобългарски език (202—209). Relativne rečenice dijeli autor u tri skupine: 1. supstantivne rečenice, koje mogu biti zamijenjene (ili one same zamjenjuju) imenicom, 2. adjektivne rečenice, koje odgovaraju pridjevima u službi atributa, 3. adverbijalne rečenice, koje odgovaraju prilozima u službi priloških oznaka. Takva podjela dopušta mu da se u općim crtama obuhvate sve skupine relativnih rečenica, a u isto vrijeme vodi računa o nekim razvojnim tendencijama u ovom sintaktičkom tipu vrlo rasprostranjenom u staroslavenskim pisanim spomenicima, koji se osim toga odlikuju velikom raznolikošću konstrukcija (npr. sintagme s apsolutnim relativom, sintagme *ize* + imenska riječ, sintagma *ize* + participska konstrukcija i dr.).

КРАСИМИР СТАНЧЕВ, Старобългарската поезия — графично оформяне и термини за означаването ѝ (221—224). Postavlja se često pitanje jesu li srednjovjekovni književni stvaraoci shvaćali poeziju kao nešto različito od proze. Konačni odgovor na pitanje moći će se dati tek onda kad se prikupi i izda više različite faktografske građe. U ovom članku pokušava autor utvrditi neke momente grafičkog i terminološkog karaktera. Srednjovjekovni su prepisivači često obilježavali početak stiha velikim početnim slovom, koje se katkada ispisuje cionoberom, a na završetku stiha stavljaju jednu ili više točki u različitim kombinacijama (npr. točke, zarezi i crtice). Osobit je način obilježavanja početka stiha zasebno ispisivanje početnog slova kojim započinje odgovarajući stih (npr. u Azbučnoj molitvi, u Himnu sv. Trojstvu). Sve to pokazuje da su pojedine književne tvorevine srednjovjekovni književnici i prepisivači smatrali stihovima. U vezi s time, a s obzirom na terminologiju, autor upozorava na upotrebu termina »stih«, »*granesa*« (u značenju: stihovi), »*kraegranesia*« (akrostih); u liturgijskim službama česti su termi-

ni: »*pěsnь*«, »*pěnie*« (sam tekst službe). Poznati su također izrazi »*plesti*«, »*pletenie*«, a »*visok stil*« u srednjovjekovnoj pismenosti južnih i istočnih Slavena često se zove »*pletenie slovesь*« u ritmiziranoj prozi ili poeziji, pa konačno »*pletenie slovesь*« naprosto označuje stvaranje ritmičnog, stihotvorenog teksta.

GOD. XXII (1972), knj. 6

ЕКАТЕРИНА ДОГРАМАДЖИЕВА, Определителните изречения с темпорална семантика в старобългарски (517—523). Predmet su članka zavisne vremenske rečenice koje funkcioniraju kao atributne rečenice. S obzirom na komunikativnu namjenu funkcija im može biti restriktivna (dijeli predmet od drugih predmeta iste vrste ističući njegove određene oznake) ili nerestriktivna (nosi novu poruku o predmetu). U stsl. nalazimo i jedan i drugi tip rečenica. Autorica na primjerima pokazuje njihovu semantičku vrijednost (prema frekvenciji poredane su imenice kojima se dodaju atributne vremenske rečenice kao tumačenje) i sintaktičku funkciju, zatim način vezivanja s glavnom rečenicom i odnos prema grčkom vezničkom izrazu. Atributna vremenska rečenica redovito stoji uz neke imenice, pa tako u ispitivanoj građi u traženoj poziciji nalazimo npr. imenicu *днь* 38 puta, *година* 16 puta, *праздникъ* 8 puta, itd.

ИВАН ДОБРЕВ, Къде е писано Зографското евангелие и странствовало ли е то из западнославянските земи (546—549). Autor ponovno analizira ćirilске zapise u Zoграфском евангелју на listu 83^v i 224^v за koje je L. Moszyński pretpostavio da su nastali u Panoniji, pa bi se prema tome moglo pretpostaviti da je kodeks neko vrijeme bio u Panoniji i u Češkoj, a možda je tamo i nastalo. Iv. Dobrev pokazuje međutim da su sva imena koja se nalaze u zapisima bugarska (Aleksi, Bělko, Kali, Petruša, Stana, Stilijanъ i dr.); k tome i vrijeme kad su ti ćirilski zapisi mogli nastati (druga polovina XII. st.) isključuje mogućnost da bi nastali u Panoniji ili u Češkoj.

J. Tandarić